

عنوان: طراحی الگوی درک خطر بلایای طبیعی مردم ایران

مقدمه: درک خطر عمومی به معنای خرد جمعی فهم مخاطرات، مواجهه و خطر در جامعه است که به وسیله استدلال شهودی (بصیرت) به وجود می‌آید. تصمیمات اتخاذ شده در زمان حوادث و بلایا، به وسیله‌ی میزان درک خطر جامعه‌ی تحت تأثیر و سیاست‌گذاران هدایت می‌شوند. نتایج مطالعات نشان می‌دهد درک خطر در جوامع و فرهنگ‌های مختلف متفاوت است. از آنجایی که ایران به لحاظ واقع شدن در منطقه بلاخیز، هر ساله با بلایای طبیعی متعدد و خسارات جانی و مالی فراوانی روبرو است لذا مطالعه حاضر باهدف ارائه الگوی درک خطر بلایای طبیعی مردم ایران انجام شد.

روش پژوهش: این مطالعه با طراحی دومرحله‌ای در راستای دستیابی به اهداف پژوهش انجام شد. در مرحله نخست، مطالعه کیفی با رویکرد نظریه زمینه‌ای برای شناخت تجربیات مردم ایران در زمینه‌ی درک خطر بلایای طبیعی بود. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش ۳۰ نفر در دو گروه متخصصین و افراد عادی و با حداکثر تنوع از نظر سن، جنس، شغل، تحصیلات، مواجهه، شهری _ روستایی و قومیت بودند که با روش مصاحبه نیمه ساختاریافته و همچنین یادداشت‌های عرصه با روش اشتراوس-کوربین ۲۰۰۸ انجام شد. در مرحله دوم مؤلفه‌های استخراج شده از مرحله کیفی در دو راند دلفی اعتبار سنجی شدند و سپس مدل درک خطر بلایای طبیعی در چرخه مدیریت بلایا طراحی گردید.

یافته‌ها: یافته‌های مطالعه از بین ۱۳۲۷ کد اولیه در سه بخش مفاهیم، زمینه و فرایند استخراج گردید. بخش مفاهیم از دوطبقه‌ی ساختار و عوامل کاهنده درک خطر شکل گرفت. بخش زمینه، از طبقه اصلی درک خطر در بستر عقل، علم و اعتقاد نمایان شد و بخش فرایند، از دوطبقه‌ی راهبردهای درک خطر و پیامدهای درک خطر شکل گرفت. ساختار درک خطر متشکل از پنج جزء اختیار، اراده، احساس و شناخت و عوامل تأثیرگذار سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در سه لایه (درونی، میانی و بیرونی) بود. این ساختار پنج‌گانه با پنج عامل کاهنده، خطای درکی، تجربه منفی، اعتقادات منفی، عدم پذیرش و عوامل نهادی، تهدید می‌شوند. راهبردهای آموزشی، فرهنگی و سازمانی روش‌های ارتقا درک خطر بلایای طبیعی بودند. همچنین پیامدهای هفت‌گانه درک خطر مشتمل بر: اقدام درست، ایجاد حس مالکیت خطر، نگرانی معقول از خطر، فهمیدن خطر واقعی، جهت‌گیری صحیح اجتماعی- اقتصادی، کاهش هزینه‌های آسیب و تاب‌آوری بودند.

مؤلفه‌های استخراج شده در مرحله اول مشتمل بر ۴۰ مؤلفه بود که در مرحله دوم با نظرسنجی از صاحب‌نظران اصلاح و تأیید گردید. در سپس مدل نهایی با شکل‌گیری ساختار، عوامل کاهنده، عوامل زمینه‌ای، راهبردها و پیامدها به وجود آمد.

نتیجه‌گیری: مدل درک خطر بلایای طبیعی در چهار مرحله مدیریت بلایا تبیین گردید. در مرحله کاهش آسیب با تقویت بستر عقلانی، علمی و اعتقادی در جامعه موجب تاب‌آوری و کاهش آسیب جامعه و در مرحله آمادگی با اجرای راهبردهای ارتقاء موجب جهت‌گیری صحیح اجتماعی- اقتصادی و در مرحله پاسخ با کنترل کاهنده‌های درک خطر موجب فهم واقعی و ایجاد نگرانی معقول از خطر و در مرحله بازبایی با تقویت ساختار درک خطر باعث اقدام درست شده که به کاهش خطر بلایای طبیعی در آینده کمک می‌کند یافته‌های مطالعه حاضر با به‌کارگیری توسط سیاستمداران و برنامه‌ریزان فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، می‌تواند در جهت توسعه پایدار استفاده گردد. همچنین الگوی درک خطر بلایای مردم ایران، چارچوبی مدون برای برنامه‌ریزی، اجرا، ارزیابی و ارزشیابی اقدامات کاهش خطر را فراهم نموده که با بهره‌گیری از آن می‌توان به کاهش هزینه‌های آسیب و تاب‌آوری جامعه نائل گردید.

کلیدواژه: درک خطر، بلایای طبیعی، الگو، ایران، مردم، جامعه، نظریه زمینه‌ای